

Läsningen av skrifter som dessa bör vara lugnande på dem som tror att tankeförvirringen är särskilt stor och farlig i vår tid. Marx och Disraelis uttalanden verkar i mycket aktuella. Då Hitler angrep judarna både som konservativa och revolutionära återgav han blott Disraelis resonemang med annan värdering; mot Marx uttalanden i ämnet kunde han knappast haft något att invända. Det bör tilläggas att bakom dessa ideologier i ett avseende ligger ett uns av realitet. Genom det för judarna under lång tid rådande tvånget att bo i städer och försörja sig på köpenskap har i vissa länder en relativt stor del av denna grupp blivit affärs- och finansmän; genom antisemitismen har å andra sidan efter all sannolikhet många judar drivits till samhällskritik och radikalism. Att på dessa förhållanden bygga teorier om judarnas speciella egenskaper är uppenbart orimligt; de berörda ideologierna är ovanligt fantastiska utslag av politisk metafysik. Men dylik metafysik innebär alltid att något speciellt och tillfälligt upphöjes till det enda väsentliga, till det "egentliga" eller "verkliga". Genom denna hypertrofi av en i och för sig banal detalj nås den stora och stümulerande galenskapen.

När det gäller antisemitismen, liksom andra former av grupphat, är det, såsom docent Valentin antyder, viktigt att undersöka den grund ur vilken själva benägenheten att hata spirar upp. För att förstå rasföljelse, skrev nyligen en utmärkt amerikansk författarinna (Benedict Race: Science and Politics), är det inte nödvändigt att undersöka rasen; vad som behövs är en undersökning av förföljelsen. Den synpunkten måste man först och främst hålla i minnet.

Herbert Tingsten

D. N.

3/8 1947

Debatt kring statskicket. Regeringsfrågan

I ledande artiklar 20—22 juli förordade Dagens Nyheter julis reformer av det svenska statskicket, främst införande av permanent samregering och folkomröstning. De inlägg som sedan gjorts i ämnet skall i det följande på några huvudpunkter diskuteras. Glädjande är att så gott som alla de statsvetenskapsmän som yttrat sig visat sympati för de i denna tidning förordade lösningarna. Med tanke på att dessa forskare tillhör skilda partier och att de företräder en utmärkt sakkunskap i modern författningspolitik, måste deras inställning tillmätas stor betydelse. Endast den anspråksfulla okunnigheten kan med två eller tre välkända fraser avfärda de synpunkter det här gäller som likgiltiga eller orimliga.

Vad regeringsfrågan beträffar skall först än en gång understrykas att alla lösningar är förenade med svårigheter och olägenheter. Utgångspunkten för förslaget om samregering är att det nuvarande systemet är olämpligt och farligt. Regerandet med knappa majoriteter under häftig opposition från en stor minoritet är inte bara ägnat att öka splittringen inom folket, utan strider i och för sig mot folkstyrelsens principer. Om det är nödvändigt att välja mellan majoritetsvälde och minoritetsvälde, måste naturligtvis majoriteten råda. Men demokratins grundsatser fordrar att vi söker minska risken för detta dilemma. Ty folkstyrelse innebär icke systematiskt majoritetsstyre, utan en styrelse som under bevarande av friheten så långt möjligt tillfredsställer alla folkgrupper. Utan kompromiss och uppgörelse ingen demokrati; att 51 procent beslutar mot de 49 procenten kan blott godtas som en tillfällig och övergående sak. Denna uppfattning — jämte insikten om regeringens och förvaltningens ökade betydelse samt tendensen till partipolitisk stabilitet — är det centrala motivet för kravet på samregering.

av de kritiska argumenten mot denna tanke skulle måhända kunna förbigås, nämligen påståendet att de sociala motsättningarnas styrka gör samarbete och kompromisser omöjliga. Den ståndpunkten är av två skäl ohållbar. De motsättningar till vilka man hänvisar är i själva verket ovanligt små i vårt land, där inkomstskillnaderna är relativt obetydliga och övergången från en socialgrupp till en annan nästan omärklig; att tala om kapitalister kontra proletariat i detta samhälle är så uppenbart vettlöst att man andligen måste leva i det av Marx skildrade England av år 1840 för att ha kraft att göra det. Här till kommer att även mycket starka motsättningar kan överbyggas genom medveten vilja till och organiserade former för uppgörelse; det visar varliksom de flesta andra länders parlamentariska historia. Den som blott hänvisar till "de sociala krafternas nödvändiga utveckling" har till Marx

ära av sagt sig bruket av sitt förnuft. Vore tanken riktig, bör vi slopa hela statsmaskineriet och nöja oss med att se på hur historien upprullar sin matta framför våra ögon.

Men det finns rimliga invändningar mot samregerandets princip. En av dem formuleras av professor Brusewitz: "Hur skulle det gå med den fria kritiken? Skulle kritiken verkligen få ett bredare rum än under nuvarande förhållanden? Skulle den inte i stället sövas inför de välsmickade arbetsprodukter som förtroendemännen i den allsidigt sammansatta regeringen åstadkommit?"

Att något ligger i denna anmärkning skall inte bestridas. Dess räckvidd torde emellertid ofta överskattas genom att vissa ord användes i skiftande betydelse. Om man med kritik menar en systematisk och generell opposition mot regeringen, är det klart att under en samregering kan väntas en minskning av kritiken. Kravet på en samregering utgår ju från att en sådan styrelse skulle medföra uppgörelser och dämpa de partipolitiska motsättningarna. En samregering som väckte sådan opposition och sådant missnöje som den nu sittande ministären vore uppenbarligen otänkbar. Men meningen är väl inte att kritiken och striden i och för sig har sådant värde att vi skall bevara en inom nästan halva folket ytterligt impopulär regering blott för att hålla en rejäl osämja vid liv?

Professor Brusewitz — liksom andra författare på samma linje — lär snarare mena en annan sak. De är oroliga för dels att idédebatten, som det från liberal synpunkt är naturligt att tillerkänna ett egenvärde, skall slappna, dels att detaljgranskningen av regeringens handlingar skall bli mindre effektiv. Dessa farhågor förefaller starkt överdrivna. Docent Håstad har nyss i Svenska Dagbladet framhåvt den livliga idédebatten i Schweiz; professor Brusewitz själv har tidigare skrivit om schweizarnas stora politiska intresse. Det är svårt att förstå varför debatten på detta högre och allmännare plan skulle försvagas genom samarbetet i regeringen. Starkare fog har tanken att kontrollen över regeringen från riksdagens sida kunde bli lidande. Här kan dock erinras att denna kontroll redan hos oss är högst ineffektiv och att under en samregering partibanden skulle bli mindre tyngande och den enskilde riksdagsmannens självständighet därför större. Slutsatsen blir i varje fall på denna punkt att i stort sett systemet med samregering kan antas vara överlägset; vad som försvagas är blott den rent partipolitiskt bestämda, genom maktförhållningarnas dominans i regel alltför tillspetsade debatten.

Enligt vissa inlägg skulle en samregering bli stark, kanske alltför stark, enligt andra svag. Även på denna punkt är de använda orden mångtydiga. Med en stark regering kan menas helt olika saker, en regering som helt behärskar sitt parti, en regering som bakom sig har en stark riksdagsmajoritet, en regering med stor folklig auktoritet, en regering med hög kompetens, en regering som genom medlemmarnas enighet kan uppträda fast och samlat. Det skulle föra för långt att ur alla de synpunkter som dessa definitioner antyder gradera de olika regerings-typernas styrka; läsaren kan lätt utveckla resonemanget. Här skall främst betonas att en samregerings förmåga att genomdriva sina förslag väsentligen beror på att dessa kan antas innefatta för partierna acceptabla kompromisser, icke på att riksdagsmännen känner sig bundna av partiståndpunkter; bundenheten till partiet måste antas bli mindre då ingen riksdagsgrupp helt identifierar sin egen framgång med regeringens. Om en majoritetsregerings eller en samregerings förslag är mest framgångsrika i representationen kunde i viss mån belysas genom en — såvitt bekant icke existerande — jämförelse mellan exempelvis schweiziska och engelska förhållanden. Att en samregering ur solidaritetssynpunkt kan väntas vara svagare än en partiregering är givet — det ligger i själva begreppet —, men även inom samregeringar utbildas ofta en stark sammanhållning, varmed

stundom följer konflikter med representationen.

Särskilt docent Heckscher har pekat på de svårigheter som kan nämnas tekniska. Hur skall man undvika att socialistisk politik förs inom ett departement, konservativ politik i ett annat, att partierna inte systematiskt söker sak med de andra partiernas ministrar osv. Här finns utan tvivel beaktansvärda svårigheter; att de lyckligt kan övervinnas visar det schweiziska exemplet; hur de skall övervinnas kan därför närmare diskuteras, om anslutning vinnes till själva samregerandets princip. Såsom professor Herlitz understrukt är det nödvändigt att godta möjligheten av öppet redovisade skiljaktigheter i regeringen; det krävs också, såsom förut antytts, ett lossande av handen mellan ministrarna och deras partikamrater utanför regeringen.

De sakliga invändningar mot samregeringstanken som framgått ur debatten är på flera punkter grundade, men i intet hänseende avgörande; betecknande är att de i regel framställts av vetenskapsmän som i princip ansluter sig till reformkravet. Det starkaste motståndet mot detta krav synes vara betingat av helt andra faktorer: dels det oreflekterade fasthållandet vid en traditionell parlamentarisk ideologi, dels partiernas oro för att genom ett yrkande på samverkan i framtiden förlora en taktisk fördel i nuet. Men om denna fråga kan med full rätt sägas att den står över partierna.

D. N

5/8 1947

Debatt kring statskicket. Folkomröstning

Frågan om införande av ett verkligt folkomröstningsinstitut i vår författning borde, tycker man, snabbt kunna komma över den preliminära debattens stadium. Socialdemokraterna har sedan åttonden folkomröstningen på sitt program; rimligen kan väl inte härmed menas blott ett godtagande av den form av referendum som vi redan har. Högern uttalade sig förra året uttryckligen för en utvidgning av institutet. För några dagar sedan anslöt sig folkpartiets främste man till samma tanke. Att de tekniska svårigheterna inte är oöverkomliga bestyrks av den starka opinion för institutet som kommit till uttryck på statsvetenskapligt håll. Under dessa förhållanden synes saken mogen att upp- tas till definitiv utredning, en utredning som underlättas men icke kan ersättas av den undersökning som ägde rum i början av 1920-talet.

De starka skäl som talar för denna reform kan inte på någon punkt anses rubbade av de invändningar som framförts under den senaste tidens debatt. Den allmännaste av dessa invändningar har formulerats av professor Alf Ross: folkomröstningsinstitutet hör samman med en annan variant av demokratisk ideologi än den nordiska. Genom detta påstående uttrycks dock endast på ett något mera invecklat sätt det enkla förhållandet att folkomröstningsinstitutet praktiskt taget saknas i de nordiska författningarna. Men något skäl mot dess införande utgör satsen inte. Då professor Lagerroth, den konstitutionella kontinuitetens beundrare och väktare framför andra, är för folkomröstningsprincipen, finns ingen anledning till oro på denna punkt.